
Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Ю. Ф. ПАЧКОВСЬКИЙ
Г. П. СЕЛЕЩУК

**СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ СПІЛЬНОТ
УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ
У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Монографія

Львів
2022

УДК 316.3 + 316.7+ 316.47

П21

Рецензенти:

д-р соціол. наук, ст. н. с. Г. І. Чепурко
(Інститут соціології НАН України);

д-р соціол. наук, доц. Н. І. Варга

(Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»)

Рекомендовано до друку Вченою радою

Львівського національного університету імені Івана Франка

Протокол №16/6 від 30 червня 2021 року

Пачковський Ю. Ф.

П 21 Соціальний капітал спільнот українських трудових мігрантів у країнах Європейського Союзу : монографія / Ю. Ф. Пачковський, Г. П. Селещук. — Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. — 264 с.

ISBN 978-617-10-0758-1

У монографії розглянуто актуальні проблеми дослідження особливостей соціального функціонування спільнот українських трудових мігрантів у приймаючих країнах Європейського Союзу з перспективи теорії соціального капіталу. Висвітлено місце соціального капіталу в каузальних моделях функціонування спільнот мігрантів та представлено порівняльний аналіз емпіричних досліджень соціального капіталу таких спільнот. Розкрито різної складності процеси формування та функціонування спільнот українських мігрантів в історико-соціологічній ретроспективі. Проаналізовано їхні сучасні капіталогенеруючі структури соціального капіталу, зокрема, за участю громадських і релігійних організацій. Запропоновано авторський підхід концептуалізації соціального капіталу спільнот мігрантів у двох якісних вимірах: автономності та ефективності. Наголошено на тому, що спільноти українських трудових мігрантів за кордоном відчують потребу в соціальних інститутах, які б цілеспрямовано впливали на соціальні відносини, структури і процеси, зумовлені явищем міграції, з метою зниження її ризиків. Визначено основні напрями аналізу реконструкції соціального капіталу українських трудових мігрантів та його змістовні чинники, зумовлені особливостями сучасної української трудової міграції до країн Європейського Союзу на прикладі Польщі.

Для наукових працівників, викладачів, аспірантів та студентів, які вивчають сучасні тенденції міграційних процесів, що передбачають формування спільного життєвого простору трудовими мігрантами з урахуванням сучасних викликів до творення та використання потенціалу соціального капіталу.

УДК 316.3 + 316.7+ 316.47

© Пачковський Ю. Ф., Селещук Г. П., 2022

© Львівський національний університет
імені Івана Франка, 2022

ISBN 978-617-10-0758-1

ЗМІСТ

Передмова	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ СПІЛЬНОТ МІГРАНТІВ	7
1.1. Спільноти мігрантів у теоретичному полі соціології	7
1.2. Спільноти мігрантів із позиції теорії соціального капіталу ..	20
1.3. Соціальний капітал спільнот мігрантів: структурний та соціокультурні виміри	31
Висновки до розділу	43
РОЗДІЛ 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ СПІЛЬНОТ МІГРАНТІВ У ПРИЙМАЮЧИХ СУСПІЛЬСТВАХ	46
2.1. Формування і функціональне призначення соціального капіталу.....	46
2.2. Емпіричний дискурс досліджень соціального капіталу спільнот мігрантів	62
Висновки до розділу	70
РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ СПІЛЬНОТ УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ (НА ПРИКЛАДІ МІГРАЦІЙНОГО РУХУ ДО КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ)	75
3.1. Капіталогенеруючі структури соціального капіталу українців за кордоном: історико-соціологічний аналіз	75
3.2. Соціальний капітал спільнот українських мігрантів у приймаючих суспільствах: ендо- та екзогенні чинники	109
3.3. Українські трудові мігранти у Польщі: особливості нагромадження соціального капіталу	137
Висновки до розділу	220
ВИСНОВКИ	227
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	234
ДОДАТКИ	252

ПЕРЕДМОВА

Невід'ємною складовою сучасного глобалізованого світу є інтенсивна міжнародна міграція населення — комплексне явище, зумовлене дією соціально-економічних, політичних, соціокультурних та інших чинників. Починаючи з кінця XIX століття, кілька хвиль міграційного потоку з України призвели до формування однієї з помітних мігрантських спільнот світу. Впродовж останніх десятиліть Україна залишається однією із найбільших країн-донорів у загальносвітовому процесі зовнішньої міграції. Активізувався міграційний рух до країн Європейського Союзу (ЄС), де досі не було великих осередків українства. Також дедалі помітнішими стають такі якісні характеристики сучасної міграції, як зростаюча індивідуалізація культурного, соціального та економічного життя мігрантів; відхід у минуле (чи суттєве пом'якшення) дискримінаційних бар'єрів у приймаючих суспільствах; зростаюча сегментація спільнот мігрантів за ознаками стилю життя, спеціалізації, цінностей, інтересів та дозвілених практик; поширення циклічності та повторюваності транскордонного руху мігрантів та ін. Зміни, які стосуються спільнот українських мігрантів за кордоном на сучасному етапі суспільного розвитку, актуалізують дослідницький інтерес з практичної та з теоретичної перспектив.

У соціології проблема концептуалізації міграційних процесів у сучасних умовах є однією із затребуваних, що продовжує напрацювання В. Томаса і Ф. Знанецького у їхній вже класичній праці «Польський селянин в Європі та Америці» з початку XX століття. З розпадом Радянського Союзу транснаціональна міграція почала набувати нових рис, адже утворення на карті нового політико-економічного об'єднання як Європейський Союз, наблизило Європу та її ресурси у географічному й у людському стосунку до очікувань і прагнень більшості населення сучасного українського суспільства,

що зумовило нові міграційні хвилі. За третину століття в економічно розвинутих країнах Європейського Союзу сформувалися досить чисельні українські спільноти мігрантів, які стали невід'ємною складовою повсякденного життя країн-реципієнтів. Відповідно, потужні міграційні хвилі українців останнього десятиліття породили низку проблем соціального характеру, серед яких соціальне сирітство, соціальне виключення трудових мігрантів з реальної участі у політичному житті країни, розпад родин, різні прояви девіацій, пов'язаних з їхнім маргінальним статусом, тощо. З іншого боку, зростає потреба у поглибленому вивченні реального життя українських трудових мігрантів у нових для них обставинах, коли відбуваються інтенсивно адаптивно-інтеграційні процеси у нове соціокультурне середовище. Як одним із маркерів, у монографії розглянуто концепт соціального капіталу (П. Бурдьє, Дж. Коулман, Р. Патнам, Ф. Фукуяма), який є найадекватнішим соціологічним напрацюванням, що сьогодні активно використовується до аналізу впливу глобалізації на локальні процеси та відносин, в основу яких закладена довіра і великий потенціал розвитку громадських ініціатив. Важливо також зазначити, що соціальний капітал — це примноження досягнень поколінь, а у стосунку до проблематики монографії, — створення нового соціального та культурного середовища, що поєднує досвід не однієї хвилі української трудової міграції.

Зосередженість у цьому дослідницькому напрямі наукового пошуку дала можливість авторам монографії визначити місце та значення для сполучаючого різновиду соціального капіталу, спрямованого на поєднання досвіду різних поколінь мігрантів. Представлені у монографії результати опитувань та проведених інтерв'ю серед трудових мігрантів-українців в умовах їхнього перебування в Європейському Союзі засвідчили наявність певних явищ девіаційного спрямування і солідаристського типу, в основі якого психологічна підтримка, обмін різними мережевими ресурсами, взаємодопомога, в т. ч. духовна. Особливо це важливо для новоприбулих українських трудових мігрантів, які стикаються з проблемою позатериторальності спільнот, чіткого окреслення свого соціального статусу в мережових комунікаціях. Опис процесу соціальних інтеракцій у внутрішньомігрантському просторі у монографії охарактеризована як система понять: «соціальний капітал спільноти мігрантів», «капіталогенеруючі структури

міграційних мереж», «кола довіри у мережі мігрантів», «об'єднуючий та сполучаючий соціальний капітал спільноти мігрантів», що відображають головні механізми формування ресурсів, які закладені у відносинах та зв'язках поміж мігрантами. Окрім того, з'ясовано, що найпотужнішими генераторами соціального капіталу є релігійні та навколорелігійні організації, а також громадські організації нерелігійного спрямування, що передусім ставить на порядок денний організацію душпастирської роботи та її координацію.

Окремо зазначимо, що практична актуальність дослідження спільнот українських мігрантів у країнах ЄС зумовлена не лише зростанням залученості українців у життя європейських країн в останні десятиліття, але й потребою у виявленні соціального потенціалу таких груп, можливостей їхнього розвитку в контексті сучасних міграційних трендів з метою формування наукового підґрунтя для реалізації міграційної політики, скерованої на їхню підтримку.

Наукове видання

ПАЧКОВСЬКИЙ Юрій Франкович,
СЕЛЕЩУК Григорій Павлович

**СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ
СПІЛЬНОТ УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ
У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Монографія

Редактор	Мар'яна Михалюк
Комп'ютерне верстання	Інге Мазінг
Дизайн обкладинки	Василя Рогана

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 15,22.
Тираж 100 прим. Зам. _____

В И Д А В Е Ц Ь

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000

С В І Д О Ц Т В О

про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 3059 від 13.12.2007 р.